

A KÉT CLARK

Hozzászólás Bicskey Jenő főtanácsos cikkéhez

Irtta DARVAS ISTVÁN

ny. szfov. tanácsjegyző, keresk. tanácsos

Néhány napja lényegében igen helyes szempontra mutatott rá egy cikkecske keretében Bicskey Jenő műszaki főtanácsos ur, a budapesti Lánchiddal kapcsolatban. A közfelfogás ugyanis tényleg inkább Clark Ádámot ismeri a Lánchid megalkotójának és szokott felületesében sem tesz különbséget a hid tervező szellemi nagysága és a gyakorlatban kivitelező művész között. Ezt a hibás beállítást és balhiedelmet természetesen főleg a budai alagút előtti térnek Clark Ádám tér elnevezése okozza, bár azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a szegedi Fogadalmi-tér árkádsorában egyedül és csak a munkát kivitelező Clark Ádám kapott mellszobrot. Ha azután magán a Lánchidon megállunk az oroszlanok alatt és elolvassuk az ott elhelyezett márvány-emléktáblának sorait, azonnal észrevehetjük, hogy itt sincs a dolog rendben, mert az emlékszöveg, éppen ellenkezőleg, a Lánchidat megtervező világhírű angol mérnököt Clark W. Tierneyt emeli ki s Clark Ádámot csak mint az ő helyettesét jelöli meg. Miután pedig ez az egyedüli helyes tényállás, nem igen érthető, miért bánt el az utókor hátrányosabban éppen Clark Tierneyvel s róla máig sehol a fővárosban, de egyebütt sincs sem utca, tér, vagy egyéb elnevezve és semmi sem emlékeztet nevére.

Mindkét Clark a maga nemében páratlan tehetség volt s hazánk mindkettőjüknek csak a legnagyobb hálával tartozik. Bár a Lánchid megépítésének története tulajdonképpen máig sincs megírva s adósak vagyunk a magyar társadalomnak és közgazdaságunk történetének a két Clark kimerítő és helyes életrajzával is, főleg az újabb időkben remélhető, hogy ez már nem fog sokáig várni magára.

Hogy ki volt a Lánchid genialis megtervezője s hogy viszont az ő megbízásából s felügyelete alatt kinek a vezetésével épült meg a hid, ez sohasem volt vitás és ma sem kérdéses. Szabadjon tehát helyiült is leszögezmem, hogy a hid megtervezője Clark W. Tierney mérnök, angol királyi kamara tagja, míg munkát magát itt a helyszínen Clark Ádám vezette le. Clark W. Tierney kifejezetten hidépítő mérnök volt, neve mellett ezért is minenütt a hivatalos F. R. S. rövidített megjelölés szerepel (Fellow Royal Society), Clark Ádám viszont utdommal nem volt diplomás mérnök, de annál hihetlenebb képességekkel megáldott self made man, kinek szinte a romantikáig érdekes egyéniségéről talán még lesz módomban külön tanulmányban beszámolni.

Ezek után hangsúlyozottan kiemelem, hogy a tervező Clark neve a lánchidi emléktáblán teljesen helytelenül és következetlenül van írva. Ott ugyanis így olvashatjuk a nevet: Tierney Clark Vilmos. Pontosság kedvéért még azt is megemlíthetem, hogy bár a tierney szó, mint a tábla egész szövege, teljesen nagy betűkkel van írva, de a táblán előforduló nevek tulajdonképeni része feltűnő nagy betűkkel még külön is ki van emelve. A tierney szót tehát olyan nagyságu betűkkel írták, mint például Sina neve előtt a báró, Wodianer neve előtt a kapriorai stb., stb. szavakat. Így tehát világos, hogy a tierney szó is Clark neve előtt azt a hitet keltheti minden olvasóban, hogy ez az ő nemesi előneve, ami tökéletesen téves volna.

Ezzel szemben a tényállás az, hogy a tervező Clark nevét mindig így írta alá: W. Tierney Clark s ebből következik, hogy ő a William nevet

tulajdonképpen nem használta, de használta igenis a Tierney nevet, amiről egyébként tudnunk kell, hogy ez nem valamely, a rendes keresztény kalendáriumokban is előforduló s abból talán angol nyelvre fordított keresztnev, hanem egy a Clark-családban ezen gyermek számára teljesen önkényesen keresztnevének választott szó. Bizonyára sokan tudnak idevágó példákat felhozni az angol családi életből. Nekem hamarjában a híres regényírónak, Jerome-nak a keresztneve jut eszembe, akit a mi híres 48-as honvédegenerálisunk után Klapkának is hívtak.

Gróf Széchenyi István tudta, hogy Clarknak Tierney a rendesen használt keresztneve s őt naplójában pontosan így említi meg majdnem mindig, vagy esetleg oda teszi a Tierney elé, de csak rövidítve a W. betűt is. Talán legelőször az 1833-i u. n. Hidjelentésben említik meg gróf Andrássy György és gróf Széchenyi István ennek a Clarknak a nevét és érdekesnek találom a kérdéses mondatot itt szó szerint is közölni: „W. Jates (neve helyesen írva Yates) által W. Tierney Clark mechanikussal jövének összeköttetésbe, kinek ügyességéről sok egyéb munkák közti tárgyakat, mindenek előtt kézzelfogható bizonyosságot nyujtanak Hammersworth, Shoreham és Marlo vaslánccon függő hidjai, melyeket épít s melyeknek mind rajzukat, mind rövid leírásukat a Tekintetes Egyesületnek minékünk itt előterjeszteni szerencsénk van.” Széchenyi naplójának 1847 március 9. keletli szövegében egyenesen ezt olvashatjuk: „Conferenz bei Rothschild-Sina. Prozente Brücke. Wenn bis Sept. eröffnet, bekommt Tierney 3. Adam 2 Tausend Pfund. Wenn in März 1849. T. 5. u. A. 3.” Ugyanígy találjuk naplójában 1848

aug. 24-én: „Tierneynél. Két nap alatt a 4 lánc ki lesz feszítve.” Majd aug. 25-én: „En sohasem megyek rajta keresztül... Tierneyhez.” Aug. 28-án: „Tierneynél valék, hogy megmondjam neki: el, el.” Vagy aug. 30-án: „A hidláncokon körül megyek. Clarkkal sétakocsikázás. Tierney tökéletes biztonságban érzi magát. Attól tartok, mind a kettőt leütik.” És végül 1848 szept. 4-én, vagyis egy nappal azelőtt, hogy gróf Széchenyit háziorvosa dr. Balogh Pál Oberdöblingbe szállítja: „Agyon akarom magam löni. Tasner visszatart. Tierneytől és Ádámától (ez a másik Clark) bucsut veszek. Irok István főhercegnek ugyanezen értelemben. Sohasem hozott egy ember a világra több zürzavart, mint én. Oh, Isten, szánj meg engemet.”

Véglegesen vegyük tehát tudomásul, hogy a tervező Clark keresztneve Tierney és nem Vilmos.

A hivatkozott cikkecske felemlíti még Clark Tierneynek a Lánchidról írott munkáját is s ennek kapcsán minden félreértés kizárása céljából talán helyes lesz, ha rámutatok arra, hogy az építkezés leírását Clark 37 hozzácsatolt, bár igen kis méretű, de teljesen komoly és szakszerű tervvel kísérte, ezeket tehát ne nevezzük az „Illustrations” szó nyomán képeknek, inkább ábráknak, de teljes joggal terveknek is. Ezek legtöbbször kereszt- vagy hosszmetzeti rajz, alaprajz, néhány külsőnézet, valamint térkép, dunai mélységmérések, stb., stb. s nem kis számban a Lánchid híres zárógátjainak szakszerű részletrajzai.

A munkát egyébként Clark Tierney maga már nem tudta megjelentetni, mert ő 1852 szeptember hó 22-én London melletti birtokán

meghalt. Gyógyíthatatlan betegségének utolsó éveiben, talán már 1850-ben azonban átadta feljegyzéseit és a rajzokat ottani ismerősének, John Weale kiadónak s ez jelentette be a három füzetből álló és eredetileg George R. Burnell, C. E. hidmunkálási kiadványaihoz csatoltan kinyomtatás alá kerülő Clark-féle munkát az egyesített könyvnek még 1850 februárjában keltezett előszavában. Clark munkája egyébként legnagyobb részében pontosan követi szövegével Clark Ádám munkanaplóit s így felöleli Ádám igen érdekes és részletes leírását a hidnak felrobantására vonatkozólag is.

Clark munkájának letelején megadja a hidmunkálatokra szóló megbízásának dátumát, de ezt az ismert 1838 szept. 18-i, illetve helyesebben szept. 24-i nappal szemben 1849 május havára teszi s ugyanekkor kapott volna báró Sinától arranézeve is teljes felhatalmazást, hogy segítőtársait magának kiválaszthassa. A munkálatok legfőbb emberei ezek szerint így alakultak:

W. Tierney Clark, F. R. S. mérnökfőnök (Engineer-in-Chief).

Adam Clark helyszíni mérnök (Resident Engineer).

James Teasdale főmunkavezető, a cölöpbéverések felügyelője s W. Wardrobe elhalálása után az összes közművesmunkák főpallérja is (Superintendent) s végül Bland W. Croker, a lánclemezek felügyelője (Superintendent).

Megjegyzem, hogy ez az utóbbi nem itt, hanem Angliában végezte igen fontos munkáját, ellenőrizve a láncok gyártását és átvéve azokat. Tudnunk kell róla azt is, hogy Clark Tierneynek unokaöccse s irodájának mérnökjelöltje volt.

A két Clark viszont egymással lényegesen nem volt a legtávolabbi rokonsági viszonyban sem, bár mindketten tulajdonképpen edinburghi származású skótok voltak. A lánchid révén ismerték meg egymást a legnagyobb valószínűség szerint s Tierney legelső megbízottjának Ádámot tulajdonképpen Széchenyiék ajánlatára fogadta magához, mint aki már 3 évvel korábbi idő, vagyis 1834 óta ismerős, sőt járatos volt Magyarországon s ekkor már az angol nyelven kívül németül is tökéletesen tudott beszélni, sőt írni és olvasni is.

Tierney a könyvében Ádám családnévét mindenütt s következetesen így írta: Clarke, a saját nevét pedig Clarknak. Annál érthetlenebb viszont, hogy Ádámhoz intézett számos levelén hol Clark, akár egy napra reá ismét Clarke címzést használ s eleinte a legridegebb Sir megszólítással illeti s csak később melegszik fel iránta annyira, hogy My dear Sir lesz a megszólításból. Viszont Ádám a legkényesebb pontossággal adja meg mindig leveleiben főnökének a kijáró legnagyobb tiszteletet és udvariasságot.

Ádám tehát nem volt Tierneynek sem öccse, de unokaöccse sem, mint ahogy ezt rólok a lexikonok, tanulmányok, de még a legkomolyabb történelmi munkák egészen a legújabb időkig és a legeltérőbb változatosságban megírják. Így a Hóman—Szekfü-féle közismert s hazánk történetét jóformán napjainkig felölelő hatalmas szakmunka, bár forrásjegyzeteiben megemlíti, hogy nem voltak rokonok, a Szekfü Gyula dr. szerzőségét feltüntető VII. kötetnek 143. oldalán szó szerint mégis ezt mondja: „az építést (t. i. a Lánchid építését) Tierney Clarknak Adam öccse végzi” s ez a szarvashiba benne található a munkának újabb 1936-os kiadása V. kötetében is. A Budapest székesfőváros kiadásában az ezévi jubileumra megjelentetett s dr. Czákó Elemér szignóját viselő pompás Széchenyi-emlék kiadvány viszont dicséretes hangsúlyozással mutat rá, hogy a két Clark egymással nem volt rokoni viszonyban s ezzel is igyekszik a körülöttük támasztott sokféle homályt helyes világításba helyezni a magyar nagyközönség

előtt, mint ahogy erre a téves és teljesen levegőből kapott megállapításra Zelovich Kornél akadémiai tag már 1925-ben megjelent tanulmányában külön is reámutatott.

Feltétlenül helyes, ha mindkét Clarknak emlékéért egyforma kegyelettel őrszálunk meg úgy a mai nemzeti társadalom, mint az utókor számára s ez irányban a szükséges helyesbítés és egyensúlyba hozatal az illetékes hatóság részéről mielőbb megtörténik.

Bárdossy miniszterelnök ujévi üdvözlésváltásai

Bárdossy László miniszterelnököt az ujév alkalmából a már legutóbbi számunkban közölt külföldi államférfiakon kívül Vojtech Tuka, a szlovák köztársaság miniszterelnöke és külügyminisztere, Serrano Suner spanyol külügyminiszter, Popov bolgár külügyminiszter, Weizsäcker báró német birodalmi külügyi államtitkár is felkereste jókívánságaival. Bárdossy miniszterelnök szívélyes táviratokban viszonzta a jókívánságokat.

Kinevezések az igazságügyminisztériumban

A Kormányzó az igazságügyminiszter előterjesztésére Ozoróczy Ervin dr. és Farnós Dezső dr. miniszteri tanácsosokat miniszteri osztályfőnökökké, Fábry Gyula dr. miniszteri osztálytanácsost miniszteri tanácsossá, Visky Károly dr. és Szelenyi Zoltán miniszteri titkárokat miniszteri osztálytanácsosokká, Szelenyi Antal számvevőségi főtanácsost számvevőségi I. osztályú főtanácsossá, Pintér Jenő dr. királyi kincstári jogügyi igazgatósági titkárt királyi kincstári ügyészé kinevezte, Gönye Győző dr. miniszteri tanácsosnak a miniszteri osztályfőnöki, ifjú Szabóky Jenő dr. miniszteri titkárnak a miniszteri osztálytanácsosi, Györkös Rezső számvevőségi II. osztályú főtanácsosnak a számvevőségi I. osztályú főtanácsosi, László Antal és Arany János számvevőségi tanácsosoknak a számvevőségi II. osztályú főtanácsosi, végül Perjesy László számvevőségi főtanácsosi tanácsosi címet és jelleget adományozta.

Kinevezések a bíróságoknál

A Kormányzó az igazságügyminiszter előterjesztésére vitéz Moldoványi István dr.-t, a budapesti törvényszék másodelnökét a nagyváradi ítélőtábla elnökévé, Németh János dr. budapesti királyi ítélőtáblai bírót a budapesti táblához tanácselnökké, Ridly István dr. budapesti törvényszéki tanácselnököt a budapesti királyi törvényszék másodelnökévé, Szerdahelyi István dr. szegedi királyi ítélőtáblai bírót a szegedi, Tripsó Sándor nagyváradi ítélőtáblai bírót a nagyváradi, Czoboly Gyula dr. pécsi ítélőtáblai bírót a pécsi, Zeke Gyula dr. győri ítélőtáblai bírót a győri, Gedeon József és Fóris Ferenc dr. kassai ítélőtáblai bírákat a kassai és Verbóczy Albin budapesti ítélőtáblai bírót a budapesti ítélőtáblához tanácselnökké, Kulir Rezső dr. paksi járásbírósi elnököt a bajai ügyészség elnökévé, Veszelyosky Dezső dr. zombori volt törvényszéki bírót a zombori törvényszékhez tanácselnökké, Kelemen László dr. pestvidéki törvényszéki tanácselnököt a budapesti ítélőtáblához bíróvá, Baji János dr. újvidéki nyugalmazott törvényszéki bírót az újvidéki járásbíróshoz alevnökévé, Kovács Aladár dr. újvidéki volt törvényszéki bírót az újvidéki törvényszékhez tanácselnökké, Kovács János dr. komáromi törvényszéki tanácselnököt a győri ítélőtáblához bíróvá, Fráter András dr. párkányi járásbírósi elnököt a pestvidéki járásbíróshoz alevnökévé, Puskás Levente dr. csikszeredai járásbírósi elnököt a csikszeredai járásbíróshoz alevnökévé, Lehner Richárd dr. kolozsvári járásbírósi elnököt a kolozsvári királyi törvényszékhez tanácselnökké, Aszlányi Andor dr. hidalmasi járásbírósi elnököt a kolozsvári járásbíróshoz alevnökévé, Mátyás Albert dr. székelyudvarhelyi törvényszéki bírót a székelyudvarhelyi törvényszékhez tanácselnökké nevezte ki. Ezenkívül számos más bírói kinevezést is hoz a hivatalos lap vasárnapi száma.

MÁTRAHÁZÁN kitünő siető terep!

január 30-tól február 2-ig indul

társasutazásunk

Összköltség kitünő központi fűtéses, melegvizet elhelyezéssel 73.00 P
Ugyanott január 31-től február 2-ig 61.50 P
Jelenlétes:

UJSÁG UTAZÁSI IRODAJA
V. Gróf Tisza István-u. 6. Tel. 181-004